

Simon Basse på spiontogt med Tordenskjold

Rekognoscering ud for Göteborg 1713

I maj blev Peder Wessel beordret til at eskortere en konvoj til Nederlandene. Det trak dog ud med konvojens afsejling, for der gik rygter om udrustning af den svenske eskadre i Göteborg. Peter Wessel fik den 15. juni ordre til at tage Løvendals Galley til svenskekysten ved Göteborg, hvor han sammen med Vosbein på Søe-Ridderen skulle rekognoscere for at finde ud af, hvad der foregik i Göteborg. To dage senere var Løvendals Galley ved den svenske kyst, og på vanlig håndfast vis gik Peter Wessel i gang med at opbringe små joller og jagter og udspørge besætningerne. De berettede samstemmende, at der ikke blev udrustet nogen eskadre i Göteborg, eftersom der manglede mandskab. Han satte skibets chalup og to mindre både i vandet for at gennemføre et angreb på en kaper liggende ved Kungsbakken, men i land var man forberedt, for området vrimlede med ryttere og bawnerne var tændt hele vejen til Göteborg.

Det var et respektabelt togt, hvor han havde skaffet information, opbragt nogle små både og bortført dele af besætningerne. Men i mellemtiden havde Christian Vosbein igen gjort det bedre, for ude ved Dogger Banke opbragte han endnu en svensk kaper, **Pack An (Packan)**. For opbringelsen blev Vosbein udnævnt til kaptajn, og med to kaperes skalpe i bæltet må han have virket som en formidabel konkurrent. Vosbein var fem år ældre end Peter Wessel og havde bl.a. været i engelsk og hollandsk orlogstjeneste. Trods de beroligende meldinger fra Peter Wessel om den manglende flådeudrustning i Göteborg havde Slotsloven alligevel ikke mod på at udsætte den kostbare konvoj for fare. Så mens alle ventede på forstærkninger, fik Peter Wessel lejlighed til flere korte kryds, hvor han dog ikke traf svenske kapere eller handelsfartøjer. Så fik det også en ende, for i juli var Slotsloven blevet bange for en svensk invasion af Norge og besluttede at koncentrere Nordsøeskadren i Stavern. Det gjaldt også Peter Wessel, og hans vane med at stikke af i en ubevogtet stund var blevet alment kendt, for den 19. juli forbød kaptajn Offenberg på lineskibet Anna Sophie ham at forlade Flekkerø, før eskadrens chef lettede anker.

Men så blev han alligevel sluppet fri. Da der skulle rekognosceres mellem Skagen og Marstrand, fik den nyudnævnte kaptajn Vosbein kommandoen over en lille eskadre af fregatter, bl.a. Løvendals Galley under kaptajnløjtnant Wessel, og den 22. juli beordrede Vosbein Løvendals Galley til at undersøge forholdene ved Göteborg og Marstrand. Det har været en kendt sag i flådeledelsen, at Peter Wessel havde forbindelser der, og at hans lille fregat var velegnet til den type operationer. Peter Wessel sejlede sporenstregs mod Göteborg, men denne gang var hans meddelere ikke svenske lodser og andre, der ufrivilligt blev hevet om bord på Løvendals Galley. Det var derimod hans gamle kending Olle Erichsen og nogle anonyme Kåringönboere, som den 23. juli skriftligt erklærede på Løvendals Galley, at der hverken var svenske troppeansamlinger med henblik på en invasion af Norge eller udrustning af skibe i Göteborg. Lineskibet Varberg og fregatten Lossen kunne måske løbe ud, men manglede mandskab.

Det er noget mærkeligt, at Peter Wessel hverken her eller i andre indberetninger holdt Olle Erichsens navn hemmeligt, således som det er vanlig praksis i efterretningsvirksomhed. De svenske myndigheder var ikke sene til at uddele dødsstraffe til forrædere, og blot en enkelt fortalelse i Kristiania kunne have medført døden for Olle Erichsen. Og hvorfor var der ingen på Kåringön, der undredes over de hyppige visitter af mystiske personer samtidig med, at Løvendals Galley dukkede op i farvandet? Peter Wessels fremgangsmåde under sine raids skulle ikke just tjene til at skaffe ham sympati blandt lokalbefolkningen, men de svenske myndigheder fandt ikke frem til meddelelserne på Kåringön, og selv efter Olle Erichsens død i 1717 opretholdt Peter Wessel forbindelsen til familien.

Kristiania (Oslo) 1714

De første måneder af 1714 morede Peter Wessel sig i Kristiania (Oslo). Det er i hvert fald, hvad Rothe beretter. Intet selskab var uden ham som gæst, for enten gjorde han opmærksom på sin eksistens for at blive inviteret, eller også dukkede han op uindbudt. Hans legendariske lykke hos damerne skal også have udfoldet sig her, men ingen private breve til eller fra forelskede kvinder er bevaret.

Det er måske i de første år i Norge, at grunden bliver lagt til nogle lakoniske linier i Kristiansand Kirkebog den 13. juli 1739:

”En fatig pige som fordums var besøvet af Tordenskiold nafnlig Anna Christophersdaater gl. 56 aar 2 Maaneder og 5 dage døde den 9. juli om formiddagen kl. 8 og nedsat i Hospitalet.”

København marts 1714

I marts 1714 var Peter Wessels landlov slut. Slotsloven beordrede ham til at rekognoscere på svenskekysten, fordi der gik rygter om udrustninger i Gøteborg. Det var som sædvanlig konvojerne til Danmark og Nordeuropa, man var urolige for.

Det blev et raid i den gode gamle stil, hvor det endog lykkedes ham at komme til København. Løvendals Galley sejlede ud af Larviksfjorden den 20. marts 1714, og seks dage senere var han ud for Marstrand, hvor han fulgte det sædvanlige mønster. Fra kysttrafikken med små både tog han de tre første, der intetanende kom sejlene. Der var 13 mennesker om bord, og fem unge mænd blev taget om bord i fregatten og afhørt om Gøteborgeskadren og forholdene i Sverige. De resterende, som var gamle og børn, fik lov at sejle videre.

De fem tilfangetagne aflagde en erklæring, som kort og godt fortalte, at nok var der syv linieskibe i Gøteborg, men de var ikke under udrustning, og alle fregatter var oplagte. Tømmerne var ikke beordret nogen steder hen, og der var rygter om fred. Det ser ud til, at Peter Wessel tog de unge mænd med sig til København som lodser eller søfolk. Han havde ganske vist ordre fra Slotsloven til efter rekognosceringen at sejle til Fladstrand for at afhente vicesatholder Krag, men København lokkede.

Han holdt skibsråd, som var helt enig med ham i, at med en vind fra vestnordvest kunne Løvendals Galley ikke sejle til Fladstrand, (Frederikshavn) og desuden var vicesatholderen ikke kommet til Fladstrand endnu. Så det var meget bedre at sejle til København, hvor fregatten kunne udrustes med manglende materiel, bl.a. ankre.

Aktionen i Skåne

Løvendals Galley ankom til København den 27. marts 1714. Den 6 april fik han ordre til næste ekspedition sammen med Lieutenant **Simon Pedersen Basse** på snauen Svenska **Packan** og Reven (Ræven) under commando af den til Maanedes-Lieutenant udnævnte Kadet C. F. Fontenay. Den 12 april får hukkerten La bonne Esperance under Maanedes-Ltn. A. Horndahl samme ordre. De skulle sammen med Løvendals Galley foretage et raid på kysten mellem Halland og Skåne, gammelt dansk land.

Packan var måske det skib man havde erobret fra svenskerne året før ligesom snauen Ræven. Den omtales første gang i Nov. 1713 under kommando af Lieutenant C. Ployard hvor den skal hente et Skib med beg og tjære til flådens Brug fra Lübeck til København, så tidsmæssig passer det.

Det var nok ikke tilfældigt at **Simon Basse** deltog i dette togt, da han havde boet i Marstrand fra ca. 1695 til 1709, og må formodes at kunne forstå den svenske dialekt bedre en de øvrige deltagende.

At man brugte 2 tidligere svenske fartøjer var sikkert et forsøg på at vække mindre opmærksomhed.

Packan (Pack An) kunne have en besætning på 36 mand og havde 10 stk. 3 punds kanoner. Der var i forvejen et dansk skib med samme navn, (forlist 1717). Måske var det derfor den senere blev omdøbt til Sødragonen.

Planen var åbenbart både at foretage efterretningsarbejde, forstyrre svenskerne og lede efter kapere, som gemte sig langs kysten.

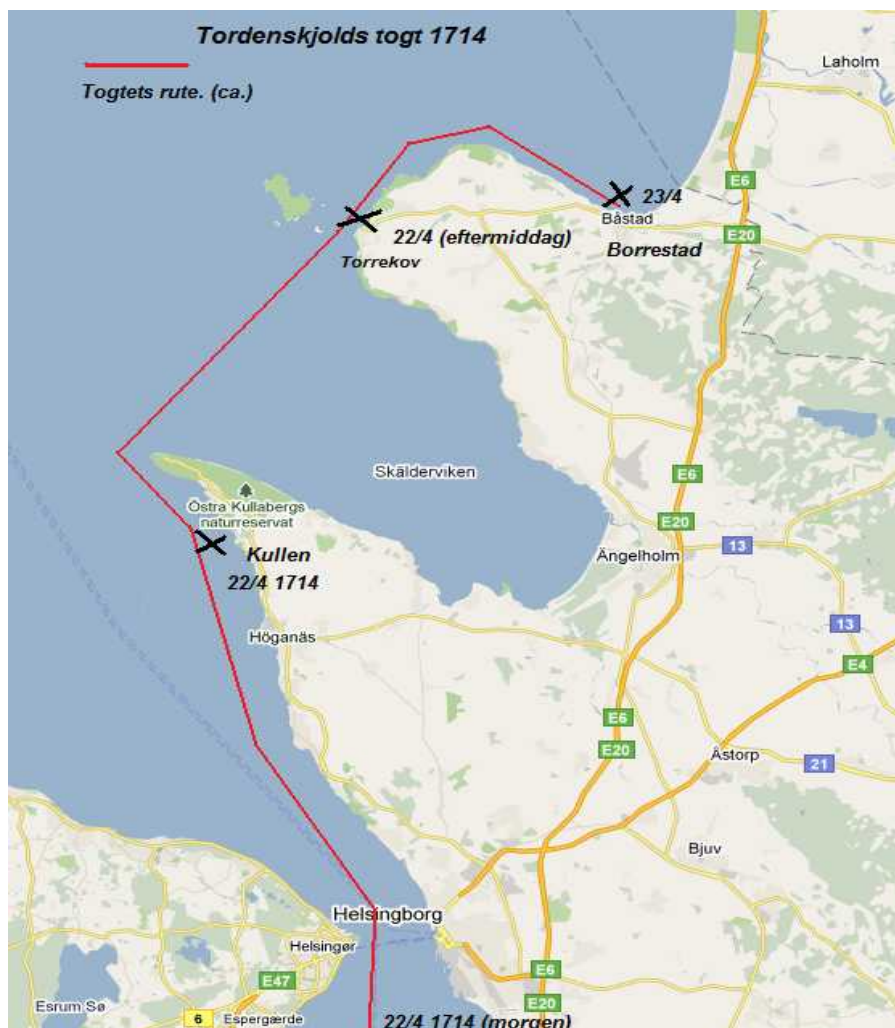
Peter Wessel gik under sejl i sundet d. 22 april og gik først i land ved Kullen, men et parti svenske ryttere dukkede op, så han vendte med sine folk tilbage til Løvendals Galley. Om eftermiddagen gik han med sine folk i land ved byen Torrekov. Her var ingen andre end børn og gamle kvinder, og fra dem tog de ”en liden Deel køieklæder” og andet af en ringe værdi. Det blev fordelt mellem officerer og mænd, da de igen var kommet om bord på fregatten og snaverne. Senere gik Wessel igen land med en af Lieutenanterne, men ”en stor Deel Rytterier” var ankommet, og han måtte trække sig tilbage.

Dernæst sejlede eskadren mod nord, hvor de kastede anker ved byen Borrestad (Båstad) den 23. april. Her roede Peter Wessel med chaluppen ind til land, hvor han fandt fire jagter. Tre af dem var fyldt med rug og malt, det meste af det ødelagt. Inde blandt husene stod der ryttere, som begyndte at beskyde dem. De roede tilbage til Løvendals Galley, og fra fregatten affyredes salver mod rytterne og ødelagde en del huse ved Stranden.

Et nyt landgangsforsøg blev afvist af et talstærkt rytteri, så bådene vendte tilbage til deres moderskibe. Peter Wessel kunne dog ikke dy sig og returnerede som den eneste med sin chalup, hvor han tog to af bådene med sig, som blev sænket, efter at man havde sikret sig nogle få sække med rug, en del trodser og et par gode sejl.

Dette fik senere et efterspil da snavernes skippere klagede over at Wessel havde taget de mest værdifulde ting. Denne Klage er underskrevet af **Simon Petersen Basse**, C. F. de Fontenoy, og A. Horndahl, 24 april 1714.

Den lille eskadre vendte efter sine bedrifter tilbage til København, og de næste måneder var Løvendals Galley beskæftiget med den blanding af eskortetjeneste og jagt på svenske kapere, som havde været dagligdagen de sidste år. Det mest bemærkelsesværdige skete den 22. maj, da Løvendals Galley efter at have forfulgt en svensk kaper op til Marstrand opsnappede den prise kaperen havde taget fire dage før. Skibet var nederlandsk og hed Johanna Elisabeth. Der var et svensk prisemandskab på en løjtnant og seks søfolk, som nu endte i fangenskab. Peter Wessel undlod ikke at underrette Slotsloven, Frederik IV og Ulrik Christian Gyldenløve om dåden, og sidstnævnte fik også lovning på senere rapporter om, hvordan det stod til. Han hilste den »Naadige Frue« og bad i øvrigt om at få lov til at beholde prisen. Det fik han nu ikke, for skønt den blev dømt en god prise, så var Danmark meget forsigtig med at udfordre fremmede stormagter. Derfor bestemte Frederik IV i begyndelsen af 1715, at både skib og ladning skulle tilbagegives ejerne, som i stedet kunne give Peter Wessel en belønning, f.eks. 500 rigsdaler.

Snaverne på togt

Efter at Wessel havde skilt sig fra snaverne, vedblev disse at krydse i Øresund og Kattegat indtil midten af Juli, da de igen kom til København.

Lieutenant Fontenay overtog d. 23 Juli kommandoen over **Svenske Packan** og Lieutenant L. Stavanger fik kommandoen over Reven.

Grunden til at Fontenay overtager kommandoen over Packan kan være, at **Simon Pedersen Basse** var kommet til skade med sin hånd. I 1717 bliver han nemlig opereret for en ubevægelig hånd.

Den svenske dragon

Det er fra denne periode, at vi får den første historie om Peter Wessel, som går igen og igen i skolebøger, folkelige fortællinger og billeder de næste århundreder.

Den stammer fra Rothe, som beretter, at Peter Wessel var i land med nogle få dårligt bevæbnede søfolk. Her blev de angrebet af svenske dragoner, og da hans mandskab flygtede, blev Peter Wessel afskåret på stranden af tre svenske dragoner. En af dem spørger, om han vil overgive sig, Peter Wessel siger ”ja” og trækker sin kårde, som om han vil give den til dragonen. Da denne rækker hånden frem for at tage imod den, får han i stedet et hug med kården over hånden, og Peter Wessel får tid til at løbe ud i vandet og svømme hen til den ventende chalup, hvor han stiger op med de kendte ord: ”Dengang ei”.

Men han var slet ikke i land den 25. marts 1714, hvortil Rothe daterer hændelsen.

Ved aktionen i Skåne 22-24 april var Peter Wessel i land, og episoden minder meget om det beskrevne, men ingen rapporter nævner noget om det, så hvis det er sandt er det nok mere sandsynlig at det er sket her.

En grund til at han ikke nævner det i sin rapport kunne være, at det ikke var helt hæderligt først at overgive sig, for derefter at hugge hånden af en mand.

Den svenske historiker Kuylenstierna var da også meget fordømmende over for denne mangel på ridderlighed. Når episoden med dragonen har overlevet som en god og lærerig historie, er det nok, fordi overmagten var så stor, tre mand til hest mod en enkelt til fods, at en falsk overgivelse blev regnet for en snu list, ikke et brud på krigens lov - i det mindste i Danmark.

Noter om Snaven Packan fra:
[http://www.orlogsmuseet.dk/P/pages/Packan\(1682\).htm](http://www.orlogsmuseet.dk/P/pages/Packan(1682).htm)

Type: snau	Navn: SØDRAGONEN , svenske prise ex Packan
Byggested: 1713X Konstruktør:	Billeder:
sest: 1713 ombygget: udgået: 1720	
Displacement:	
Længde: Bredde: Dybgående agt.: " for:	
Besætning: 36 mand Armering: 10 kanoner, sværeste kaliber 3.pd.	
Anmærkninger og kildehenvisninger:	
GD/2. 110, 263, 266, 285, 286, 299, 307. GD/4. (ex. Packan) SNK./5. 237 BTo./1. 407.	
<i>Chofu m.v.</i>	
1713 : T V II 321 14 : " I 391 16 : " II 581, 634.	

Følgende er fra Casper Peter Rothes bog med Tordenskjolds originale rapport, som jeg efter bedste evne har oversat fra Gotisk skrift.

Udi Kiøbenhavn fik Wessel Befalning fra Admiralitetet at gaae hen til de Svenske Kyster for at indhente Efterretninger om Fiendens Anstalter og Foretagender. Lieutenant **Basse**, som førte Pakan, og Lieutenant Fontenay, som førte Snaven Reven tillige med Lieutenant Horndahl, som førte Snaven Bonne Esperance, vare beordrede paa samme Togt; hvad de udrettede, viser efterstaaende hans Indberetning:

Rapport

Af hvad som er passeret fra den 22 April næstleden, da vi gik til Seils fra Sundet og til Dato, nemlig:

Den 22 April Søndagen om Morgenen udi Hundevagten lættede vi vores Anker, og gik til Seils fra Sundet tilligemed Snaverne Svenske Pakan, Rerven og Bon Esperance, laverede os strax efter Svenske Valden, Vinden O.S.O. Laber kuling, og var jeg udi Formiddagsvagten med Chaluppen udi Land ved Kullen paa 2 til 3 Pladser og søgte efter Fartøier, men kunde ingen finde; Forekom os ellers et Partie Rytterie, saa jeg maatte retirere til Fregatten igien. Udi Eftermiddagsvagten 7 Glas ude, kom jeg med Fregatten tillige med Snaverne lykkelig til Ankers ved Torrekov paa 4½ Favne Vand, hvor Snaverne strax lættede og oproede digt under Byen, gik med Baade og Chalupper i Land armeret; Blev os forebragt, at ongefær en 2 a 3 Timers Tiid førend vi indkom, var udgangen en liden Caper som siden ikke kunde antreffes, og bekom vi en Deel Forfriskning til Folkene, saavel som en liden ringe Deel af køieklæder; Platfoden variabel Vinde af vestlig a S.W. lættede vores Anker, og forseilede længer ud fra faste Valden, gik til Ankers paa 7 Favne Vand, hvor jeg beordrede Chaluppen og Jollen med en af Lieutenanterne i Land, kunde da ikke komme paa Landet, formedelst en stor Deel Rytterie, som nylig var ankommen, og dem det formeente. Imidlertid blev vi til Ankers beliggende til 6 Glas var ude i Hundevagten, lættede da vores Anker med en S. O. Vind Merseils Kulte, og laverede os under Borrestad: gik den 23 April Kl. 12, 1/4 Miil fra Byen paa 5 Favne Vand til Ankers, og gik jeg med Chaluppen under Byen, imedens Fregatten og Snaverne oplaverede for at recognoseere, talede med en Deel gamle Qvinder, som mig ingen Underretning hverken om et eller andet kunde give, og blev jeg strax en Deel Rytterie vaer, som kom og skiød efter mig; Da vi

saa langt med Fregatten og Snaverne kom under Landet til Ankers, skiød vi ind ad Byen til, og ruinerede en Deel Huse, som ved Stranden vare bestaaende, lod strax Jollen gaae i Land og afhente Fartøier, som bleve armeret til at giøre Landgang, men saasart vi kom imod Landet, blev vi Rytteriet vaer, som kom af Byen imod os optrækkendes, da blev vi udi Fartøierne en liden Tiid beliggende dem at ansee, hvor de da og holdt stille; siden skiød vi fra Fregatten ind paa Landet efter dem, saa de maatte søge Retirade bag en Bakke et Par Musqvetskud fra Byen, og resolverede jeg med mine Folk, saavel som Snavernes at gaae paa Landet, men som vi kom paa Landet, og Folkene udi Positur blev stilt, for at see hvad de vilde giøre, kom der strax ansettendes over 100 Mand Rytterie, og fordeelte sig for at afskiere os Passen imellem Fartøierne og Landet, hvor jeg da gav Ordre enhver at tage Retirade til sine Fartøier, som strax blev efterlevet, hvor vi da med Fartøierne lagde os udi Linie, til den Ende at see, om de nærmere torde søge Søkanten, og da jeg fornå, de os nærmere ikke torde komme, roede jeg digt under Byen, hvor 3de Jagter foruden en Postjagt var nedsunken, hvilke Jagter var ladet med Rug og Malt, samt Byg. Arbeidede tvende af dem et Stykke fra Landet og ruinerede dem i Grund, og saasart det var bestilt, gik vi under Seil kl. 8 Platfodens Udgang Vinden W.S.W. Revet Merseils Kulling. Udi Hundevagten gik Vinden om til W.S.W da 6 Glas var ude, og det med stiv Refvet Merseils Kuling, som continuerede, hvor og da efter got befindende opduet for Kiøbenhavn.

Dette saaledes i Sandhed at testerer.

Fregatten Løvendahls Galei

Den 24 April 1714

P. Wessel

Paa dette Togt ødelagde han i Følge et andet Brev til Admiralitetet for Et Tusinde Rigsdalers Værdie for de Svenske. Hvad der var bleven taget, lod han uddele blandt alle 4 Skibenes Mandskab, men som der fandtes en stor Deel Bundter nye Trodser, og et Par gode Seil, forbeholdt han sig dem til sin Fregattes Tieneste. Dette var siden Anledning til en Klage fra Snavernes benævnte Anførere (*). Men som det blev beviist, at det Tilbageholdte var bleven forlangt til Kongens Tieneste alene, kom intet ud der af.

I Kiøbenhavn fik han en Admiralitets Ordre under 9 Maj at skulle tage alle seilklar liggende Skibe under sin Bedekning, for at overbringe dem til Fladstrand, hvorføre han atter skulle medtage alle for Kongens Regning fragtede Skibe, for at overbringe dem til Norge.

*) Denne Klage er underskrevet af **Simon Petersen Basse**, C. F. de Fontenoy, og A. Horndahl, dateret Sundet den 24 April 1714.

Kilder: "Mandsmod og Kongegunst" af Dan H. Andersen

"Efterretninger om den danske og norske sømagt, bind 2 af Hans Georg Garde.

"Orlogsflådens skibe gennem 500 år" af Hans Christian Bjerg

"Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter" af Casper Peter Rothe

"Ribe bys historie 1660-1730" Hvor **Simon Basse** har været ved Kirurg med sin hånd.

Marstrand domhusbog 1695-1700 hvor **Simon Basse** omtales utallige gange.

Rigsarkivet:

"Rentekammeret Danske Afdeling Kammerkancelliet" 1703-1720 Resolutionsprotokol for Danmark og Norge 1715 December 17- 1716 Juni 20" hvor det fortælles at **Simon Basse** har frelst 2 danske skibe fra at falde i svenskens hænder ved Marstrand, og derefter måtte flygte til Danmark, hvor han først blev sat uskyldig i fængsel, og derefter brugt i den kongelige søtjeneste.

Henning Jensen

mail:

henning@el-vis.eu

web:

www.el-vis.eu/aner